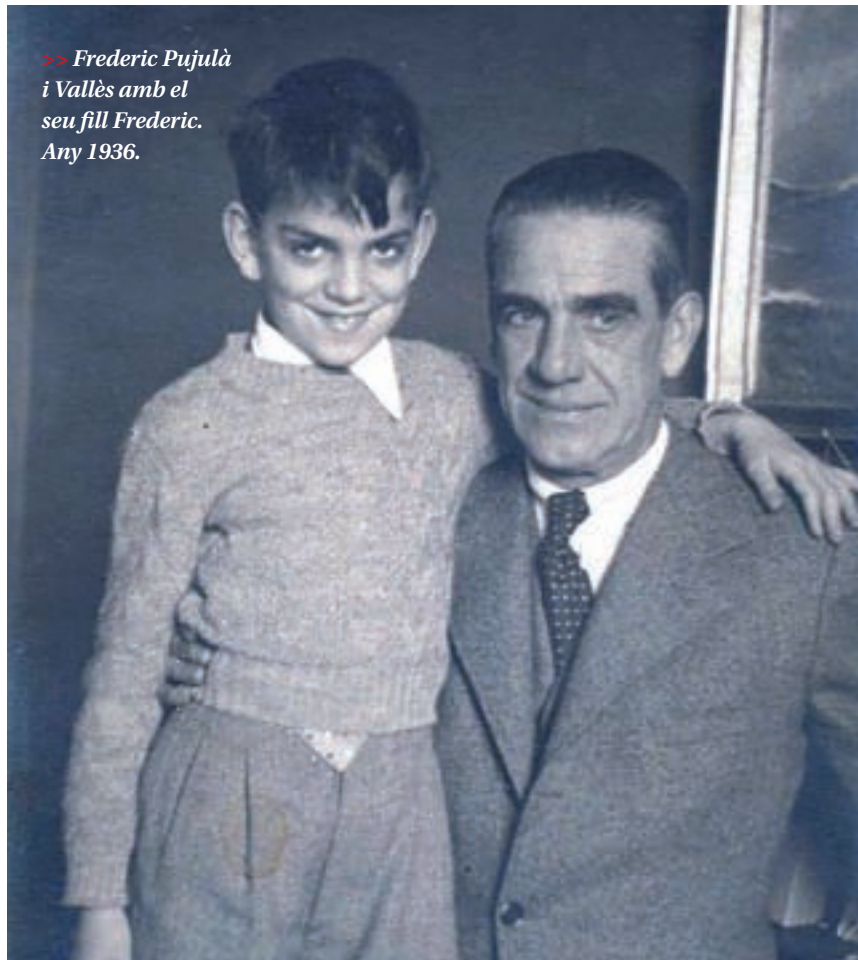

clàssics revisitats

Homes artificials
de Frederic Pujulà

EL *PULP* FILOSÒFIC DE FREDERIC PUJULÀ

>> Frederic Pujulà i Vallès amb el seu fill Frederic. Any 1936.

VICENÇ PAGÈS > TEXT

Frederic Pujulà i Vallès va néixer a Palamós el 1877 i va morir a la Provença el 1963. Va escriure narracions i teatre, i se'l considera el primer autor català de ciència-ficció. No obstant això –o potser a causa d'això– no apareix ni a la *Literatura catalana contemporània* de Joan Fuster de 1971 ni a la que van coordinar Glòria Bordons i Jaume Subirana el 1999. No es pot descartar que aquesta absència sigui producte del poc valor que els historiadors de la literatura concedeixen a aquest subgènere.

HANS OLDE

No afirmem pas que l'obra de Frederic Pujulà sigui sublim, però sí que val la pena tenir-la en compte, encara que no es correspongui amb la idea noucentista -ni tampoc amb la planiana- que tenim dels autors de l'Empordà.

La novel·la *Homes artificials*, publicada el 1912, es considera la pionera de la ciència-ficció en català. El protagonista i narrador és el doctor Pericard, un científic que aspira a millorar la raça humana, condemnada a caure en els mateixos errors a causa del que ell anomena «l'atavisme», és a dir, els vicis adquirits i consagrats per les lleis. El doctor Pericard considera que si s'abolissin els vestits s'assoliria la societat perfecta, ja que despulats tots som iguals, de manera que resultaria impossible identificar jutges, policies o legisladors. Tal dit, tal fet: amb un dels seus invents elimina totalment la

roba d'una determinada ciutat, però al cap d'un temps els ciutadans tornen a entrar en la roda de les lleis. Conclusió: la perfecció de la humanitat no es pot assolir a través de la reforma, sinó creant-la de cap i de nou.

És llavors que el doctor Pericard decideix crear el superhome. El terme no apareix per atzar, ja que Pompeu Gener li presenta Friedrich Nietzsche en persona. Cal aclarir que abans el doctor ha traslladat el seu laboratori a Berlín, la ciutat més preparada per encarar reptes científics d'aquesta envergadura. És allà on produeix l'home perfecte a partir de l'envelliment accelerat d'esperma de foca i d'un òvul obtingut a partir de vitel·lina fresca, lecitina pura, àcid nucleic concentrat, mel de Xipre i sals d'estalagmita. Així, obté dotze *homoides*, ni mascles ni femelles, cadascun amb les seves característiques pròpies.

Còpies i amputacions

En els capítols següents, el doctor Pericard mira de compensar els defectes de cada homòide, però sense èxit, ja que l'únic que obté és el problema invers. Per exemple, com que l'homòide anomenat Iota fa còpies perfectes dels objectes, el doctor intenta inculcar-li nocions de subjectivitat, però només aconsegueix que pinti taques i formes sense sentit. Paral·lelament, l'homòide Beta ha iniciat un camí d'autoconeixement que no té aturador; en efecte, per saber quins són els límits d'ell mateix, Beta procedeix a amputar-se òrgans i extremitats fins que, finalment, mor.

El doctor s'adona que no ha aconseguit crear una nova humanitat, sinó que ha reproduït molts dels errors de la que ja existia. Llavors recorda la cèlebre frase de Nietzsche: «Déu és mort». Però ell hi afegeix: «I jo, Déu dels meus homes, no volia pas morir». Així doncs, inverteix l'experiment i fa retrocedir els homòides fins a la fase de l'espermatozoide i l'òvul.

Aquests experiments ens poden recordar els d'altres científics com el doctor Moreau d'H. G. Wells o el doctor Jekyll de Stevenson (tots dos autors encara eren vius quan Pujulà va néixer). El doctor Frankenstein de Mary

Pericard produeix l'home perfecte a partir de l'envelliment accelerat d'esperma de foca

Shelley, prou anterior, és substancialment diferent, ja que no aspira a millorar el món. El cinema ens ha deixat imatges posteriors sobre éssers més o menys humans obtinguts de manera artificial, com ara els de *Blade Runner* o els de la recent *Never let me go*. En última instància, el doctor Pericard també ens pot recordar mites com el de Pigmalí, personatges com Gepetto, o el mateix Déu, tots tres decebuts de les seves criatures.

Com succeeix amb Jules Verne, de Frederic Pujulà en valorem més les capacitats visionàries que no pas les literàries. La barreja entre profunditat i agilitat el situa en el rar gènere del *pulp* filosòfic. A *Homes artificials* prefigura l'art abstracte, els clons i la importància configuradora de la tecnologia: «El laboratori té més potència transformadora que la plaça pública i que les constitucions». Al contrari que molts autors de ciència-ficció, en canvi, mostra un cert sentit de l'humor, que en ocasions no acabem d'escatir si és voluntari.

Una ullada a la seva vida ens ajudarà a entendre l'obra. Pujulà va estar al servei de dues idees-força, totes dues interrelacionades i molt pròpies de l'època: l'autonomisme federal i l'esperantisme. Va començar a publicar en el setmanari palamosí *La Senyera*, des-

prés a la revista *Llibertat*, de Palafrugell, a *El Autonomista*, de Girona, a *El Federalista*, a *Llevant* i sobretot a *Joventut*, de Barcelona, on va escriure articles de política, crítica i peces de creació. En el seu cas, resulta difícil separar la narrativa de les idees polítiques. El 1902 van aparèixer les seves primeres obres: una interpretació de Pi i Margall i *Titelles febles*, una peça teatral sobre la voluntat. Les van seguir diferents relats i peces teatrals contra el decadentisme i a favor de l'individu, fins que va escriure *Homes artificials*. Publicà una *Gramàtica de la llengua esperanto* i presidí el Cinquè Congrés Internacional d'aquesta llengua. Exiliat arran dels fets del *Cucut*, va participar com a ciutadà francès en la Primera Guerra Mundial. En tornar, es va refugiar en el periodisme en castellà d'*El Diluvio*, fou empresonat arran de la Guerra Civil i morí el 1963, deixant unes quantes peces inèdites. La seva obra literària –més discursiva que narrativa– corre paral·lela a la seva vinculació amb l'ala esquerranosa del modernisme, la que considerava que la societat era la culpable de les limitacions de l'individu –la mateixa idea que mou el doctor Pericard–. Com el seu personatge, Pujulà va estar molt influït per Nietzsche i Schopenhauer. Llegida avui dia, *Homes artificials* ens pot semblar una obra que critica el

messianisme reformador, però resulta difícil esbrinar fins a quin punt l'autor n'era conscient.

Apareguda el 1912 a la Biblioteca Joventut, *Homes artificials* té un precedent en la peça titulada *El codi de la nollei o el radical doctor Pastetes i el sopar de la marquesa intel·lectual*, apareguda a la revista *Joventut* el 1904, i que constitueix –amb alguns canvis– el segon capítol del llibre. El canvi més rellevant és la supressió de la referència a Girona com la ciutat on es desenvolupa el primer experiment del doctor. El 1986, la novel·la va ser rescatada per Edicions Pleniluni, i el 2009 va ser reeditada per Pagès Editors, a càrrec de Joaquim Martí, autor d'un apèndix utilíssim. La primera edició del llibre és anterior a la reforma fabriana, però en les últimes el text ha estat adaptat ortogràficament fins al punt que sembla una obra escrita avui mateix. El registre és estàndard elevat, però sense dialectalismes ni amb prou feines anacronismes: fa l'efecte que Pujulà busca sobretot una llengua funcional. La seva obra sobre Pi i Margall conté frases que profetitzen Aldous Huxley i el grup The Doors, i que ens acosten als seus propis objectius: «L'artista, en commoure, obre les portes de la percepció».

Vicenç Pagès Jordà és escriptor.

El científic protagonista pensa que si s'abolissin els vestits s'assoliria la societat ideal